

RELAȚIILE DINTRE TREBUINȚELE INDIVIDUALE, DE GRUP ȘI SOCIALE

PANICO Vasile, profesor universitar, dr. în pedagogie,
Universitatea de Stat din Tiraspol

Rezumat. *În lucrare se abordează sub aspect sistemic relațiile dintre trebuințele individuale, de grup și sociale. Trebuințele sunt analizate de pe pozițiile componentelor constitutive, structurale și funcționale. Trebuințele umane se clasifică sub diverse aspecte în dependență de criteriile care se iau la bază. Trebuințele reprezintă produsul interacțiunii personalității și societății sub toate aspectele sale structurale și produs autoformării/autoeducației.*

Cuvinte-cheie: *trebuințe, interacțiunea și clasificarea trebuințelor, analiza sistemică a trebuințelor.*

Abstract. *The paper addresses systemically the relationships between individual, group and social needs. Needs are analyzed from the positions of the constituent, structural and functional components. Human need are classified in various ways depending on the criteria on which they are based. Needs are the product of the interaction of personality and society in all its structural aspects and the product of self-education / self-education.*

Keywords: *needs, interaction and classification of needs, systemic analysis of needs.*

Abordarea sistemică a trebuințelor. Interacțiunea trebuințelor individuale, de grup și sociale presupune menținerea lor în permanentă dinamică/schimbare rezonabilă. Dinamica lor este condiționată de activarea/autoactivarea atitudinilor individuale, de grup și sociale: fiziologice, materiale, comunicare, învățare, formare și activitate profesională, morale, estetice, juridice, igienice ș. a. Triada trebuințelor individuale, de grup și sociale reprezintă un sistem dinamic, care permanent relaționează. Se cunosc două tipuri de relații caracteristice sistemului și subsistemelor de trebuințe: relații-interacțiuni obiective și relații-condiționate subiective. Echilibrul și dezechilibrul dintre trebuințele constitutive sistemului și subsistemelor o constituie baza funcționării lui. Rezultatul/produsul funcționării îl constituie satisfacerea, dezvoltarea și generarea a noi trebuințe (la baza funcționării se află echilibrul și dezechilibrul dintre trebuințele constitutive ale sistemului și subsistemelor). Funcția de bază a sistemului nominalizat constă în formarea/autoformarea și dezvoltarea/autodezvoltarea conștiinței și comportării atitudinale a personalității, grupelor de oameni și societății sub toate aspectele sale constitutive.

Abordarea sistemică a trebuințelor individuale, de grup și sociale presupune analiza/examinarea lor de pe pozițiile componentelor constitutive, structurale și funcționale. Trebuințele individuale, de grup și sociale reprezintă un sistem complex de componente/elemente care permanent relaționează. Sistemul

reprezintă un complex de elemente care se influențează reciproc și care sunt coordonate între ele în vederea îndeplinirii unei funcții comune [4]. Componentele îl reprezintă sistemul de trebuințe ale personalității, grupelor/echipelor de oameni și societății. La rândul său fiecare componentă nominalizată reprezintă un subsistem de trebuințe specifice.

Psihologul nord american A. Maslow a plasat trebuințe umane în două categorii: a) trebuințe de deficiență (care includ primele patru clase de trebuințe) și b) trebuințe de dezvoltare. El a demonstrat, că trebuințele superioare nu se exprimă direct până nu au fost satisfăcute cel puțin parțial trebuințele inferioare. La cel mai înalt nivel se află trebuințele de autorealizare și de valorificare a propriului potențial [1].

Trebuințele personalității pot fi clasificate/structurate sub diverse aspecte în dependență de criteriile care se iau la bază: activitatea fundamentală/de bază în dezvoltarea personalității; tipurile de activități socio-umane; componentele educației; componentele structurale ale societății ș. a. Dacă la bază se iau tipurile de activități socio-umane vom obține o astfel de configurație a trebuințelor:

Tabelul 1. Clasificarea trebuințelor în baza tipurilor de activități socio-umane

<i>Tipurile de activități socioumane</i>	<i>Grupele/tipurile de trebuințe</i>
1. Activitatea de comunicare	1. Trebuințe de comunicare
2. Activitatea de joc	2. Trebuințe de joc
3. Activitatea de învățare	3. Trebuințe de învățare
4. Activitatea de formare profesională	4. Trebuințe de formare profesională
5. Activitatea profesională	5. Trebuințe profesionale
6. Activitatea științifică	6. Trebuințe de cercetare științifică
7. Activitatea politică	7. Trebuințe politice
8. Activitatea economică	8. Trebuințe economice
9. Activitatea sportivă	9. Trebuințe către activitatea sportivă
10. Activitatea de cult	10. Trebuințe către activitatea de cult

Menționăm faptul, că toate tipurile de activități socio-umane se activează, se organizează, se realizează și conduc spre obținerea anumitor produse/rezultate nu în mod izolat, independent. Activitățile permanent relaționează, corespunzător și trebuințele de divers gen și conținut permanent se află în relații/raporturi dependente. Astfel, activitatea de învățare a elevului este activată nu numai de trebuințele directe (curiozitatea, tendința de a obține noi cunoștințe și capacități, interesul cognitiv), ci și de trebuințele indirecte (datoria și responsabilitatea, tendința de a obține calificative înalte, de a fi exemplu pentru alți elevi, de a obține apreciere înaltă din partea vârstnicilor ș. a.).

Reieșind din faptul, că fiecare activitate socio-umană este constituită din un sistem de acțiuni, iar multe acțiuni sunt comune/identice pentru diverse tipuri activități, corespunzător și o serie de obiective/trebuințe-obiective sunt identice/unice. Astfel, activitatea de învățare, de joc, morală, estetică includ în sine un set de acțiuni/acțiuni-obiective identice. Trebuințele pot fi clasificate și în corespundere cu componentele/laturile educației.

Tabelul 2. Clasificarea trebuințelor în baza componentelor/conținuturilor educației

<i>Componente/conținuturile educației</i>	<i>Tipurile/grupele de trebuințe</i>
1. Educația/activitatea intelectuală	1. Trebuințe intelectuale
2. Educația/activitatea morală	2. Trebuințe morale
3. Educația/activitatea estetică	3. Trebuințe estetice
4. Educația/activitatea alimentară	4. Trebuințe alimentare
5. Educația/activitatea igienică	5. Trebuințe igienice
6. Educația/activitatea pentru securitate	6. Trebuințe de securitate

Trebuințele se clasifică și-n raport cu formele educației: a) educația/activitatea formală – trebuințe către activitatea formală; b) educația/activitatea nonformală – trebuințe către activitatea nonformală; c) educația/activitatea informală – trebuințe către activitatea informală. Trebuințele/motivele pot fi clasificate și-n corespundere cu componentele structurale ale societății: familia; clasa de elevi; grupa studentescă; echipă/grupa de formare și activitate profesională, științifică, culturală ș. a.

În științele pedagogice și psihologice sunt mai multe teorii referitor la problema formării și dezvoltării trebuințelor: teoria bifactorială; teoria nevoilor; teoria echității; teoria consolidării a lui S. Kinner [6]; teoria obiectivelor; teoria autodeterminării ș. a. Teoriile nominalizate au la bază anumiți factori germinatorii inițiali care au servit în calitate de fundament în explicarea și analiza trebuințelor.

În analiza sistemică a trebuințelor este rezonabil să ne fundamentăm pe *teoria activităților*. Fiecare activitate socio-umană este generată, energizată și stimulată de anumite trebuințe. Pentru orice activitate există trebuințe centrale sau directe, care integrează în structura sa un set de alte trebuințe însoțitoare și care destul de frecvent posedă o putere energetică și stimulative destul de puternică sau chiar determinativă. De exemplu, elevul învață la un nivel sporit nu din interesul către disciplina școlară, ci din motivul/trebuința de a obține calificative înalte, a datoriei și responsabilității, a stimei și respectului față de părinți, pedagog, semeni etc. Fiecare tip de activitate socio-umană o posedă o anumită trebuință centrală/fundamentală. Trebuința/trebuințele în cadrul conștientizării se transformă/concresc în trebuință/trebuințe-obiectiv/obiective, care oferă activității orientare, direcționare. La rândul său trebuința/motivul-obiectiv se concretizează, concretește și se transformă în obiectiv-acțiune. Astfel se realizează personalizarea obiectivelor-acțiuni.

Obiectivele-acțiuni sunt de două tipuri: a) specifice – raportate direct la trebuința centrală/directă și generale caracteristice pentru mai multe tipuri de activități. De exemplu, în cadrul activității de învățare indiferent de conținutul obiectului de studiu, elevii recurg/apelează la un set de acțiuni unice: să perceapă și să înțeleagă; să analizeze și să evedențieze esențialul; să compare și să abstractizeze; să elaboreze un plan, un exercițiu, o problemă etc. Evident, că prin intermediul obiectivelor-acțiuni identice se realizează unitatea tuturor activităților socio-umane, care în ultima instanță favorizează/contribuie la satisfacerea trebuințelor, iar în continuare și spre obținerea rezultatului/produsului proiectat (produs-motiv). Produsul/rezultatul obținut se raportează și depinde de operațiile de ordin mintal și practic. Astfel, activitatea de educație intelectuală, morală, estetică,

igienică, profesională etc. includ în sine un set de acțiuni comune. Prin obiectivele-acțiuni comune se proiectează și se realizează unitatea tuturor activităților socio-umane. Acțiunile sunt subordonate obiectivelor. Această subordonare poate fi denumită obiectiv-acțiune. Obiectivele concrete se subordonează trebuințelor-obiective generale. Rolul/funcția de obiectiv general îl îndeplinește motivul conștientizat/motivul-scop [5].

Activitățile socio-umane, inclusiv și cea de învățare, se realizează în cadrul unor condiții de ordin intern și extern, care oferă personalității posibilități favorabile în realizarea sistemului de operații caracteristice acțiunii/acțiunilor concrete. Deci, obiectivele-acțiuni congresează în condiții-operații mintale și practice de ordin intelectual, moral, profesional ș. a. Din cele expuse mai sus concluzionăm următoarele: activitatea motivată se realizează prin obiective-acțiuni, iar ele prin condiții-operații și ca finalitate se obține rezultatul/produsul, care în ultima instanță satisface în mod deplin sau parțial trebuințele/motivele. Pentru desfășurarea permanentă/continuă a activității este necesar de modificat/schimbat unele componente ale sistemului existent: să modificăm trebuințele/motivele personalității; să actualizăm și reactualizăm obiectivele; să modificăm operațiile și condițiile pentru a produce alte rezultate/produse valorice personalității. Curricula disciplinelor de învățământ și procesul de organizare a instruirii permanent se axează pe această axiomă științifică. Dezechilibrul dintre componentele nominalizate generează noi contradicții și corespunzător generează formarea altor trebuințe sau le dezvoltă pe cele prezente la personalitate, grupul/clasa de elevi.

Abordarea sistemică a trebuințelor presupune analiza a patru momente: a) determinarea trebuințelor (personalității, grupelor de oameni și societății); b) stabilirea relațiilor dintre trebuințele identificate; c) elucidarea relațiilor dintre trebuințele dominante/directe și subordonate/indirecte; d) stabilirea relațiilor dintre trebuințele personalității concrete și cele de grup/echipă și societății, care permanent generează dezechilibrul în ficționarea sistemului și care contribuie la formarea contradicțiilor-trebuințelor de creștere. În unele condiții/situații nefavorabile se pot genera și contradicții de viață și de activitate de ordin negativ, numite contradicții-conflicte.

Apariția și dezvoltarea a noi trebuințe reprezintă o interacțiune dintre componentele sistemului de trebuințe prezente, dintre trebuințele personalității și mediul social sub toate componentele sale structurale. Noile trebuințe apar atunci, când sistemul de trebuințe prezente la personalitate se află în stare de lipsă a ceva pentru funcționarea și dezvoltarea la nivel de normă socio-umană, sau când sistemul de trebuințe este supradozat cu aceleași tipuri de obiective-acțiuni. Educatorilor le revine sarcina de a genera noi trebuințe prin înaintarea a noi obiective-acțiuni accesibile și acceptabile, să elimine, să nu permită și să ocolească supradozarea obiectivelor de învățare cu aceleași tipuri de acțiuni-obiective, să creeze contradicții soluționabile dintre nou și vechi, dintre cunoștințe și capacități, activități standarde și nestandarde și nu în ultima instanță să-i asigure elevului succes personal în cadrul învățării, să creeze condiții favorabile de viață și activitate, să nu permită/favorizeze apariția contradicțiilor-conflicte.

În generarea și formarea trebuințelor la personalitate este benefic ca agenții educaționali să respecte legitățile, principiile și regulile educației și instruirii, iar educația și instruirea să concrească în auto-educație și autoinstruire. Astfel, educatorul va avea posibilitatea de a se implica în proiectarea și realizarea unor corecții de funcționare și dezvoltare benefică a sistemului de trebuințe în limitele unor condiții favorabile. Trebuințele permanent se formează și se auto-formează. Treptat odată cu acumularea experienței de viață procesul de formare a trebuințelor concrește în activitate de autoformare. Conștientizarea rezonabilă a trebuințelor și transformarea lor în trebuințe-obiective reprezintă conceptul cheie în formarea și dezvoltarea pozitivă a personalității, a grupelor de oameni și societății sub toate aspectele sale structurale.

Formarea și dezvoltarea trebuințelor de activitate în grup/echipă presupune formarea la elevi a astfel de atitudini: de ajutor, stimă și responsabilitate reciprocă; formarea tendințelor de autoformare; formarea relațiilor de colaborare elev-elev, elev-pedagog, elev-părinți și alte comunități socio-umane; a atitudinilor apartenenței de grup/clasa de elevi, de acceptare și securitate ș. a. În lipsa atitudinilor nominalizate nu se vor forma și dezvolta relații pozitive între trebuințele personalității și cele de grup/echipă. Funcționalitatea și unitatea trebuințelor personalității și celor de grup/echipă este de neconceput în lipsa conștientizării și acceptării reciproce a trebuințelor. Astfel fiecare persoană acceptă valoric echipa/grupul și fiecare grup acceptă valoric fiecare membru constitutiv al echipei. În așa mod trebuințele/motivale grupului se acceptă, se personalizează de fiecare elev și invers. Activitatea grupului/echipei este orientată spre realizarea și soluționarea a două obiective majore: a) crearea condițiilor favorabile de satisfacere a trebuințelor pozitive a fiecărui elev și b) activitatea conștientă a fiecărui elev în satisfacerea trebuințelor comune a grupului/clasei de elevi.

Pentru fiecare grup/echipă este caracteristic un anumit tip specific de trebuințe în dependență de funcția sa de bază (a învăța, a activa profesional, a produce valori materiale și spirituale ș. a.). Apariția și dezvoltarea trebuințelor este generată de atitudinile de viață și activitate caracteristice fiecărui tip de comunitate, pe de o parte, și de interacțiunea grupei/echipei cu alte grupe și comunități sociale.

Totalitatea trebuințelor caracteristice grupului social nu reprezintă o sumă matematică, ci un sistem bine încheșat de motive permanent influențabile de activitatea fundamentală și activitățile secundare. Activitățile secundare permanent alimentează motivațional activitatea fundamentală. Trebuințele indirecte/secundare în unele condiții manifestă o valoare net superioară în raport cu cele directe. De exemplu, elevul învață la nivel înalt/foarte bine nu din cauza trebuinței/trebuințelor directe, ci din motivul responsabilității și datoriei, de a lua note sau calificative foarte bune.

Trebuințele grupului de elevi nu-s izolate de cele individuale și societății sub toate aspectele sale structurale. Ele permanent relaționează. Între ele există permanent relații de dependență și dezechilibru, care favorizează un set de contradicții (în unele situații apar contradicții-conflicte). Echilibrul și dezechilibrul între trebuințele de grup și personale servesc ca bază în apariția și formarea a noi trebuințe și modificarea pozitivă a celor prezente la elev/elevi. Funcționalitatea și dezvoltarea

sistemului individ-grup/echipă este generată de dezechilibrul trebuințelor dintre aceste două componente ale sistemului (trebuințele grupei și trebuințele personale). Între trebuințele personale, de grup și societății permanent apar și se formează un set de stări de dezechilibru. Dezechilibrul generează noi trebuințe care necesită să fie satisfăcute. Funcționalitatea sistemului personalitate-grup/grupuri socio-umane și societate este generată de apariția dezechilibrului pentru satisfacerea trebuințelor. Trebuințele personalității posedă caracter obiectiv. Kovaliov A. G. a demonstrat, că fiecare necesitate se poate transforma în forță a activismului uman atunci când ea se conștientizează. Trebuința conștientizată posedă caracter subiectiv și oferă personalității activism. Trebuințele reglează comportamentul omului, orientează/direcționează gândirea, sentimentele și voința obiectului/subiectului educației/autoeducației[3]. Trebuințele reprezintă sursa activismului uman. Unde nu există trebuințe/motive nu există nici activism.

Potențialitatea posibilă și imposibilă. Potențialitatea posibilă se raportează la nivelul de dezvoltare a percepției, atenției, memoriei, gândirii, a condițiilor de activitate de învățare, de muncă profesională, de viață cotidiană, de activitate științifică, estetică, economică etc. Potențialitatea imposibilă este generată de nivelul scăzut de dezvoltare a proceselor psihice, de prezența condițiilor de viață nefavorabile și a unor influențe negative de ordin socio-uman, de particularitățile specifice biogenetice ale personalității. Genotipul uman nu poate fi schimbat prin educație. Educația poate și trebuie să se adapteze/readapteze la potențialul biogenetic și să creeze condiții favorabile și optime de dezvoltare a personalității. În aceasta și constă respectul, stima și libertatea față de om – a crea condiții favorabile de viață și activitate.

Leontiev A. N. a evidențiat două etape în generarea/apariția și dezvoltarea trebuințelor umane[5]. Prima etapă caracterizează trebuința în calitate de condiție internă, ascunsă/nedeterminată a activității. La această etapă trebuința se află în stare de potențial posibil, de lipsă (de a comunica, de a cunoaște, de a se pregăti profesional etc.). La această etapă trebuința nu posedă capacitatea de activare și orientare a activității omului. La etapa a doua trebuința conștientizată se manifestă sub formă reală. Ea posedă capacitatea de a orienta și regla activitatea concretă a omului, a grupului de oameni. La această etapă se determină obiectul activității concrete prin care se satisface trebuința conștientizată. Deci, la această etapă trebuința reglează și activează activitatea omului, are loc obiectivarea trebuinței, care posedă un anumit conținut concret.

Trebuințele omului se formează și se dezvoltă în cadrul interacțiunii lui cu mediul de viață. Prin schimbarea mediului de viață omul/ființa umană își modifică trebuințele personale. Mediul de viață reprezintă factorul fundamental în generarea și dezvoltarea trebuințelor umane și servește ca mijloc de satisfacere a lor. Trebuințele reprezintă rezultatul/produsul interacțiunii personalității cu societatea sub toate aspectele sale structurale, pe de o parte, și produs al autoformării/autoeducației. Conștientizarea trebuințelor se exprimă prin dorințe, tendințe, curiozitate, interes. Prin conștientizarea trebuințelor se personalizează obiectivele-acțiune și se formează tendințele de autogenerare a auto-

obiectivelor-auto-acțiunilor, a auto-exigențelor. Obiectivele-acțiuni se transformă în auto-obiective-auto-acțiuni.

Esența trebuințelor. Trebuințele se formează în baza atitudinilor. La rândul său trebuințele se exprimă/manifestă prin atitudini. Atitudinile influențează pozitiv sau negativ asupra activităților. Activismul este generat de contradicțiile dintre trebuințele și condițiile de viață și activitate. Contradicțiile stimulează activitatea și servește în calitate de generator al schimbărilor/modificărilor condițiilor de viață și activitate. Între trebuințe și condițiile de satisfacere a lor permanent există un set de contradicții orientate/direcționate și spontane. Relațiile dintre trebuințele personale, de grup și cele ale societății reprezintă factorul fundamental în formarea și dezvoltarea personalității.

- Mediul de viață socio-uman determină conținutul și orientarea activității personalității. El stabilește limitele de activitate a personalității. Personalitatea posedă anumite limite în selectarea, organizarea și orientarea propriilor activități.

- Trebuințele reprezintă rezultatul interacțiunilor personalității, grupelor de oameni și societății, care în continuare se realizează în practica de viață. Mediul socio-uman și natural reprezintă factorii de satisfacere a trebuințelor.

- Subiecții și purtătorii trebuințelor sunt persoanele, grupele concrete de oameni și societatea sub toate aspectele sale constitutive. Trebuințele generează și se subordonează activităților. Educația și autoeducația are menirea de a forma condiții favorabile pentru dezvoltarea rezonabilă a trebuințelor de deficiență și de creștere [1].

- Unitatea trebuințelor individuale, de grup și ale societății neapărat presupune și specificul lor, care generează un sistem de contradicții (inclusiv și contradicții-conflicte), care reprezintă forța motrică în dezvoltării sistemului.

Bibliografie

1. Maslow, A. H. Motivație și personalitate. Trad. - Răuceanu A. București: Editura Trei, 2013.
2. Panico, V. Relațiile educație și autoeducație: Componentele, structura și funcțiile autoeducației. În: Acta et commentationes. Științe ale educației. Chișinău, 2021, nr. 2 (24) Editura UST, p. 21-29.
3. Ковалев, А. Г. Социально-психологический климат коллектива и личность, Москва: Изд. Мысль, 1983.
4. Краевский, В. В., Бережнова Е.В. Методология педагогики: новый этап: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. Москва: Издательский центр «Академия», 2006.
5. Леонтьев, А. Н. Избранные психологические произведения: В 2-х т., Т.2, Москва: Изд. Педагогика, 1983.
6. https://en.wikipedia.org/wiki/B._F._Skinner (Accesat 16.01.2022)
7. <https://www.scribd.com/document/408299722/WORK-AND-MOTIVATION-Victor-Vroom-pdf> (Accesat 16.01.2022)